

Vali Corduneanu

Pagini inedite din activitatea parohiei ortodoxe Timișoara-Cetate Protopopul Ioan Bude a publicat o lucrare care conține mărturii documentare

„Ceea ce caracterizează volumul de față este faptul că se bazează pe documente din arhivele bisericești mai puțin cunoscute și încă și mai puțin utilizate. Ele oferă date noi și inedite care îmbogățesc informațiile referitoare la viața bisericească din Timișoara”. E ceea ce putem constata comparând volumul de față cu o carte mai veche, Ortodoxismul și Biserica națională românească din Timișoara alcătuită de preotul Virgil Popovici și apărută în 1933. Așadar, apreciem stăruința Părintelui protopop dr. Ioan Bude, al cărui volum Din istoricul parohiilor ortodoxe române timișorene îl recomandăm tuturor celor doritori să cunoască viața bisericească timișoreană. (Î.P.S. dr. Nicolae Corneanu, mitropolitul Banatului)

Duminică, 9 septembrie, în cadrul manifestărilor prilejuite de Zilele Iosefinului, la biserica parohiei din Piața Mocioni a avut loc dezvelirea a trei busturi reprezentându-i pe avocatul Emanuel Ungureanu (1846-1929), preotul Ioan Imbroane (1890-1941) și arhitectul Victor Vlad (1889-1967) și lansarea lucrării „Din istoricul parohiilor ortodoxe române timișorene”, scrisă de protopopul ortodox al Timișoarei, dr. Ioan Bude, și apărută la Editura Învierea cu binecuvântarea și precuvântarea Î.P.S. dr. Nicolae Corneanu, mitropolitul Banatului. Dl Bude predă „Studiul și exegeza Noului Testament” la Facultatea de Teologie din Caransebeș din cadrul Universității Eftimie Murgu din Reșița; anul trecut a publicat cartea „Conotații biblice despre «jertfa vie» și limbajul imnic-euharistic” (Ed. Alma Mater, Cluj-Napoca), având în manuscris „Temeiuri biblice / Nou Testamentare/ despre sfintele taine și ierurgii”, „Fundamentări biblice privitoare la cinstirea Maicii Domnului, a tuturor sfinților, a sfintei cruci și a sfințelor icoane”. Volumul luat în discuție se bazează pe acte și documente din arhiva Parohiei Ortodoxe Române din Timișoara-Cetate, selecționate după valoarea și relevanța lor istorică, ele acoperind perioada care începe la înființarea acesteia în 27 martie 1921 și se încheie la 1 iulie 1962, completând informațiile din lucrări precum „Timișoara - monografie istorică” de dr. Nicolae Ilieșiu, „Catedrala Mitropoliei Banatului” (1972), de Tiberiu Mărgineanțu. Prima parte cuprinde 88 de documente originale sau copii oficiale (corespondențe, circulare, procese-verbale, acte testamentare, tabele nominale etc.) referitoare, în principal, la parohiile din Timișoara-Cetate și Timișoara-Iosefin, precum și la înființarea Episcopiei (apoi a Mitropoliei) Timișoarei, din perioada 19 decembrie 1920 - 31 martie 1933; al doilea capitol reproduce textul integral al „Cronicii Parohiei Ortodoxe Române din Timișoara-Cetate dintre anii 1921-1962”, iar partea a treia „Evidența bănească a comunei bisericești ortodoxe române din Timișoara-Cetate, depusă la bănci, în perioada dintre anii 1931-1948” și „Evidența cheltuielilor efectuate în procesul edificării Catedralei Ortodoxe Române timișorene, între anii 1933-1944). Un al doilea volum va continua această restituire, incluzând, în principal, textul „Registrului cu procesele-verbale” încheiate în ședințele consiliului și adunării parohiale din Timișoara-Cetate, între 1942-1999, precum și alte mărturii documentare bisericești timișorene (pisanii, imagini ale arhitecturii și iconografice). Volumul trei va fi dedicat unui studiu monografic al bisericii parohiei Timișoara-Cetate din Cartierul Dacia, acolo unde oficiază ca preot-paroh dr. Ioan Bude.

Eforturi susținute

Până la Marea Unire din 1918, în cartierele Cetate și Iosefin (Principele Carol) nu existau

parohii ale Bisericii Ortodoxe Române, credincioșii de aici fiind nevoiți să frecventeze bisericile din cartierul Fabric, respectiv Elisabetin, care deveniseră neîncăpătoare. Primul document reprodus este tocmai procesul-verbal al ședinței de constituire a comitetului de inițiativă pentru înființarea unei parohii în Timișoara-Cetate, ținută în sala cea mare a Primăriei în 19 decembrie 1920, în prezența a 19 personalități ale orașului, printre care primarul Stan Vidrighin, protopopul Ioan Oprea, avocații Emanuel Ungureanu și Cornel Nicoară, profesorul și publicistul Ioan Imbroane. Ședința a fost deschisă de E. Ungureanu, apoi luând cuvântul S. Vidrighin, care vorbește despre necesitatea formării bugetului parohiei, ridicarea unei biserici catedrale în centrul orașului și înființarea episcopiei de Timișoara. Comitetul de inițiativă alege șase membri care vor forma comisia (S. Vidrighin, E. Ungureanu, I. Oprea, Stamate Dobrovicescu, directorul filialei Băncii Naționale, avocatul Pompiliu Ciobanu și consilierul cultural al orașului, Gh. C. Birăescu) care va studia problemele discutate. Întrunită în 1 martie 1921, comisia decide organizarea unei „adunări constituante” în 27 martie. În data de 26 martie, Consiliul comunal ia act de solicitarea comisiei și hotărăște să acorde același sprijin financiar parohiilor ce urmau să se înființeze în Cetate și Iosefin cu acelea oferite celor din Fabric și Elisabetin; ajutorul anual pentru parohi se stabilește la câte 2 640 lei, el fiind întregit de ajutorul de la stat. Ședința din 27 martie s-a desfășurat în sala festivă a Primăriei, fiind prezenți, alături de cei deja menționați, dr. Traian Lalescu, Nicolae Ilieșiu, viitorii prefecți dr. Dimitrie Nistor, dr. Iuliu Coste, viitorul primar dr. Coriolan Baltă etc. Acum este ales primul Consiliu parohial, în componența: E. Ungureanu, dr. Corneliu Albu, Gh. Birăescu, S. Dobrovicescu, C. Nicoară, C. Baltă, Nicolae Stoia, Valeriu Sepi, iar ca epitropi - dr. Antoniu Bogdan și Ilie Olariu. În 5/18 aprilie are loc ședința de constituire a Consiliului parohial, E. Ungureanu fiind ales președinte, iar V. Sepi secretar. În același an, în 29 iulie/11 august, Consiliul eparhial din Arad aprobă, în principiu, organizarea parohiei din Timișoara-Cetate, dar se scrie în Cronică: „Parohia însă nu s-a îndeplinit până în anul 1926”. În 25 iulie 1921 se solicita ca, până la construirea lăcașului de cult, slujbele să se officieze în sala festivă a Liceului de fete „Carmen Sylva”, într-o încăpere alăturată urmând să fie altarul, dar cererea este refuzată de Secretariatul general de la Cluj al Ministerului Instrucțiunii Publice, în 29 septembrie, „din motive școlare și disciplinare”. Ideea capelei este abandonată, credincioșii frecventând în continuare bisericile din Fabric și Elisabetin. Astfel, se intensifică eforturile pentru construirea unor biserici proprii, documentele fiind revelatorii pentru demersurile în obținerea terenurilor. În 18 martie 1922, E. Ungureanu, „prezidentul comitetului parohial”, se adresa Consiliului Orășenesc, arătând că în orașul intern erau cca 1 500 de români ortodocși, iar în „suburbiul Principele Carol” în jur de 1 600. Cererea sa de acordare a unui spațiu din parcul Huniade, peste drum de teatru, este respinsă în 5 august, deoarece spațiul era prea mic, în plus catedrala urmând să acopere castelul Huniade, un „monument istoric și artistic”, oferindu-se drept variante locurile virane de pe Bd. Regina Maria, vizavi de Palatul Poștelor, sau între acest palat și Liceul de fete sau locul de pe Bd. Regele Ferdinand, vizavi de Palace, lângă palatul Löffler; în schimb, pentru Iosefin, se aprobă acordarea unui teren în parcul Asănești, vizavi de „Elit”. În 20 august, comitetul parohial alege ultima opțiune pentru Cetate și este de acord cu parcul Asănești, solicitând însă suficient spațiu pentru curți, un șir de pomi și pentru public „cu ocaziunea de serbări publice”. Toate aprobările pentru terenuri sunt primite în iulie 1925. Se obținuseră deja pentru Cetate și Iosefin câte: 32 iugăre pământ cultivabil pentru preot, 10 iugăre pământ pentru biserică și 8 iugăre pentru cantor; punerea în posesie a celor 100 de iugăre s-a realizat la „Cioca Pusta” în 22 august 1925. Primăria alocă clădirea din str. Mircea Vodă nr. 5 (azi Zugrav Nedelcu), ca locuință pentru protopopul Timișoarei, ea fiind donată ulterior, printr-o decizie din 3 iulie 1941; în 20 mai 1925, comitetul parohial decide ca Timișoara-Cetate să fie declarată parohie centrală și să fie ocupată totdeauna de protopop, efectuându-se astfel mutarea din Fabric a dr. Patrachie Țiucra, care ocupa această funcție (în 5 octombrie 1926, P. Țiucra este instalat preot paroh în parohia din Cetate). În plus, la 11 septembrie 1925, comitetul parohial solicita terenul din parcul Mic, peste drum de banca „Timișiana”, pentru construirea și a unei biserici parohiale în zona centrală, pe lângă catedrală, lucrările urmând să înceapă în primăvara anului 1926. În ședința din 26 septembrie 1925, Consiliul Comunal aprobă această cerere, atribuind terenul de lângă Banca Națională (1 129 mp/591,5 stânjeni pătrați). Peste 5 ani, în ședința

Consiliului parohial din 14 aprilie 1930, s-a stabilit că acest loc este impropriu pentru construirea unei biserici, fiind prea mic; se face o adresă către Primărie prin care se cere defalcarea unei porțiuni corespunzătoare din acest intravilan, pentru a fi trecută în cartea funduară definitiv pe numele parohiei, care se obliga să construiască o biserică monumentală pentru a deservi interesele viitoarei Episcopii a Timișoarei.

În paralel, se fac eforturi pe lângă instituții (Primărie, Prefectură, bănci) și enoriași, laudabile fiind cele ale lui E. Ungureanu, pentru strângerea de fonduri bănești, fiind obținute sume și de la Consiliul Comunal. Din 1926, sumele adunate pentru cele două parohii vor fi virate în conturi separate, ordonatorii acordând cuantumuri egale. La rândul său, prin testamentul din 26 martie 1929, E. Ungureanu lasă jumătate din avere Casei de Educație Națională din Timișoara, iar cealaltă, în părți egale, celor două noi parohii din oraș. De asemenea, avocatul Cornel Nicoară, domiciliat în Piața Unirii nr. 4, lasă, prin testamentul din 14 mai 1930, 100 000 lei parohiei din Cetate. Concomitent, se fac demersuri, încă din anul 1922, pentru reînființarea Episcopiei de Timișoara.

Construcția Catedralei

În ședința Consiliului parohial din 24 februarie 1933 s-au stabilit datele concursului pentru întocmirea proiectului și a devizului privind construirea Catedralei. Concursul s-a încheiat în 15 septembrie, iar juriul s-a întrunit în 9 octombrie 1933, neacceptând niciunul din cele 14 planuri prezentate. Peste două săptămâni, în 24 octombrie se lansează alt concurs, având termen de 3 luni (1 ianuarie - 31 martie 1934). Între timp, la propunerea arhitectului Petru Antonescu, rectorul Academiei de Arhitectură din București, se introduc modificări și se decide, în 29 ianuarie 1934, publicarea unui nou concurs. Termenul a expirat în 1 mai, iar juriul s-a reunit, sub președinția lui P. Antonescu, în 28 mai, nefiind preferat niciun proiect din cele 20 prezentate. Totuși, pentru 7 dintre ele se organizează un nou concurs, cu termen final 1 octombrie 1934. Din cele 7 au fost selectate 3, iar 4 au fost eliminate. Întrunit în 15 noiembrie, juriul alege, în unanimitate, planul cu motto-ul „Nicodim din Prilep”, iar la desfacerea plicului s-a descoperit că acesta aparține arhitectului Ioan D. Traianescu, profesor la Academia de Arhitectură din București. În 20 noiembrie, Consiliul parohial aprobă decizia juriului, hotărăște încheierea unui contract cu autorul și autorizează epitropia să acorde un premiu de 100 000 lei. Arhitectul este însărcinat cu controlul și supravegherea lucrărilor; dirigintele lucrării urma să primească 4% din prețul total al execuției (35 milioane lei). La a doua licitație pentru stabilirea constructorului, din 21 decembrie 1935, a fost preferată oferta firmei inginerului Tiberiu Eremie; contractul a fost aprobat de Consiliul parohial pentru valoarea de 27 146 000 lei. Cum prof. Traianescu nu putea fi în permanență pe șantier, se instituie o comisie locală formată din ing. Adrian Suciu, ing. Ioan Poleu și inspector tehnic Ștefan Toth, care primeau un onorariu global de 300 000 lei. Zidirea bisericii a început în 16 martie 1936, fiind bătuți în temelie 1 116 piloni din beton armat, legați între ei cu un strat de 80 cm grosime. Primăria a pus la dispoziție în mod gratuit toată cantitatea de cărămidă, iar Uzinele din Reșița fac o reducere de 30% la prețul de achiziție a 330 tone fier. Sfințirea temeliei s-a făcut de către episcopul Aradului, dr. Andrei Magieru, în 20 decembrie 1936, în prezența reprezentanților autorităților civile și militare, precum și a unui numeros public. Pe baza referatului lui Sabin Drăgoi, Consiliul parohial optează în privința clopotelor pentru oferta firmei timișorene Antoniu Novotny (cca 1,66 milioane lei; în urma apelului protopopului Țiucra se colectaseră 1,6 milioane lei). Sfințirea clopotelor și a crucilor din lăcaș s-a făcut de către episcopul Aradului în data de 28 august 1938.

În 1939 s-a reînființat Episcopia Timișoarei, dr. Andrei Magieru fiind numit episcop-loctiitor; după demisia acestuia, în cursul anului 1940 a fost ales pentru această funcție dr. Vasile Lăzărescu, episcopul Caransebeșului, instalarea sa făcându-se în 25 martie 1941 de către dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului. Recepționarea definitivă a lucrărilor executate de firma Tiberiu Eremie s-a făcut la 9 iulie 1940. În 6 octombrie 1946, slujba de sfințire a Catedralei a fost oficiată de Nicodim Munteanu, patriarhul României, asistat de mitropolitul Nicolae Bălan, episcopul Vasile Lăzărescu, episcopii Aradului, Caransebeșului și Oradiei în prezența regelui Mihai I și a

premierului Petru Groza. Un an mai târziu, Episcopia Timișoarei a fost ridicată la rang de Arhiepiscopie și s-a reînființat Mitropolia Banatului, primul mitropolit fiind Vasile Lăzărescu.

Agenda nr. 10/10 martie 2007
www.agenda.ro